

Papp
Zoltán

ÖNSZOCIOLÓGIA

Sikk manapság a szociológia. Sőt egyesek azt is mondják rá, hogy tudomány. Premisszáinak, metodikájának birtoxlása nélkül napjainkban éppúgy nem lehet valaki polihisztor, ahogy Leonardo sem lehetett volna az, ha nem akarja mindenáron fölfedezni a repülőgépet.

Gondoltam hát egy nagyot: beleásom magam ebbe a divatos hogyszívjákba, amelynek művelőit minduntalan összetévesztik a szociográfusokkal, a végeredményt meg a szociográfiával. S ha már beleástam, hadd legyen valami hasznom is a dologból. Elvégre manapság már a szemináriumvezetők is a piacról élnek, mért lennének hát éppen én kivétel? (Amivel persze távolról sem volt szándékomban szerénységet összmerni egy szemináriumvezetővel.)

Tehetném tehát, hogy azzal, amit fáradságosan összekubikoltam, megpróbálom fölterképezni a valóságot, vagy legalább annak egy csekélyke szeletét például, és távolról sem a teljesség igényével persze. Ehhez azonban — és ezt be kell vallanom őszintén, elvégre: az illik a szociológiához — lusta vagyok. Dehogy van nekem annyi energiám, hogy emberről emberre, csoportról csoportra haladva kérdezősködjek, felmérjek, miegymás! Örülök, ha a trafikossal tudok váltani néhány mondatot, semmitmondót ugyan, ám udvariast. Valami olyan dolgot kéne tehát kiókumlálni — tűnődtem —, ami csúsrhető-csarvarható, interpretálható, s anélkül, hogy emiatt ki kellene mozdulni az embernek a maga kis kuckójából.

Itt vagyok például én. Miért ne lehetnék egy szociológiai fölmérés alanya, méghozzá azzal a megszorítással, hogy azonos lennék egyúttal a fölmérő szemével is? Efféle tudathasadásos ügyködés nem is olyan ritkaság manapság, és a későbbiekben majd látni fogják, hogy én meg sem kísérek visszaélni vele úgy, mint ahogy mások teszik azt. Tisztelet persze a kivételnek, amely különben tényleg gyakori, akár a fehér holló.

Ahogy egy-egy rosszul sikerült nap után este vagy egy álmatlan éjszaka után reggelitaj megsemlélem fizimiskámat az előszobai — kritikai realista tendenciájú — nagytükörben, szilárdra töményülhet bennem a meggyőződés: lehet éniólam pesszimista végkicsengésű összképet rajzolni! Lévé, hogy a szociológiai summázatoknak manapság éppúgy velejárója a pesszimizmus, mint a hamleti monológnak a koponya — hogy szavam ne felejtsem. És még csak attól sem kell tartanom, hogy bármínemű hátrányom származhat e lesújtó összegezésből. Akadnak ugyanis majd olyanok — de mennyire, hogy akadnak majd! —, akik el fogják ítélni a rólam rajzolt kép sötét színeit. (A honi konfliktusok logikájához ugyanis ez a gesztus is szükség-szerűen kapcsolódik.) Ok állítják majd, nem én, hogy a rólam alkotott portré hamis, sőt torz. Hiszen a vak is láthatja, hogy jóval optimistább ürge vagyok én annál, mint amilyennek egyesek — tendenciósan — be akarnak állítani. A bibi ott van, hogy egyes elszigetelt, tehát nem tipikus jellemvonásaim ki lettek ragadva a nagy összefüggések rendszeréből, ezáltal érdemükön fölüli jelentőséget nyertek, tehát túldramatizálódtak.

No az önbizalom koncentrációjához ennyi talán már elegendő is lenne. Hátra van azonban még a neheze: hogyan s mit is csinálnék eme önszociográfiai felmérés során? Először is, ugye: mintát kell vennem önmagam-ból. Ami nem is olyan egyszerű. Hiszen vehetek azt véletlenül és szükségszerűen. S ha véletlenül veszek? Akkor ez lehet egyszerű, rétegzett és lépcsőzetes. Ha meg nem véletlenül: úgy a kiválasztás vagy önkényes, vagy kvóta, vagy koncentrált. Nekem különben a lépcsőzetes a legrokonszenvesebb. A megfontolt haladás híve voltam világeletemben.

A továbbiakban szólnom kell adatgyűjtésem módszereiről is. A dokumentumok — nem mintha nem volnának, hajajaj... —

elemzésétől ez alkalommal eltekintek. Marad az interjú. Nem rossz. Sőt: mélyinterjú. Tetszik tudni, ez olyan, hogy az interjú-ór (az óráz esetben nem biztonsági személy, hanem nyelvtani képződmény a szó végén, s ráadásul fonetikus), egy henye beszélgetésvázlattal kopogtat be az adatszolgáltatóhoz, s a lazaság folytán annak sem témákat, sem válaszokat nem sugall. (Lezsér-ség, tetszik nekem.)

Jöhetnek a kérdések, amelyeket majd föl fogok tenni magamnak. Milyenek legyenek? Nyitottak, vagy zártak? A gyöngébbek kedvéért: nyitott egy kérdés akkor, ha a válaszlehetőségeket nem jelöljük meg konkrétan. Mondjon az illető azt, amit akar, vagy ami éppen eszébe jut. Ha nem jut eszébe éppen semmi, akkor azt. Zártságról akkor beszélünk, amikor például arra a kérdésre: férfinak tartja-e önmagát, csak egyértelmű igennel vagy nemmel lehet felelni. A

Nikolényi
IstvánMIKROMÉTEREK
BIRODALMÁBAN

Estefelé, mikor az utca elcsendesül, idehallik a Nagyerdő suhogása. Festői környezetben, az ország talán legszebb strandjára kifutó villasor lábánál épült a Magyar Tudományos Akadémia debreceni Atommag Kutató Intézete.

A Bem téri kutatóközpont dr. Szalay Sándor akadémikus igazgatásával egyedüli a vidéken — párja a budapesti Központi Kísérleti Fizikai Intézet csillebérci atomkutatójának.

Csak alapkutatással?

Az előtér hosszanti folyosóján Joliot Curie mellszobrára, a folyosó falain grafikonos tablók, az intézet fejlődésének adatai. 1954-ben alig ötvenen kezdtek itt 500 ezer forintos költségvetéssel, ami 1960-ra már 5 millió forinttra nőtt. Jelenleg félszáz tudományos munkatárs mellett kétszer ennyi technikusuk van: a szükséges műszereket házilag, saját műhelyeikben állítják elő.

A debreceni intézet csak alapkutatással foglalkozik. A rögtöni kételyre, vajon nem luxus-e kis ország szerény keretei közt ez a nagyvonalúnak tűnő bezárkózás, megnyugtattak: az utóbbi időben maguk is kaptak jelzéseket, valamivel többet kellene dolgozniuk a közvetlenül profitáló ipar számára. A módzatok kimunkálásának folyamatában az első lépéseknél tartanak.

Dubnában, oroszul

Laikusnak akár a szankszrit ábécé, hiányos ismereteivel utána eredni az egyes laboratóriumok speciális tevékenységének. A Béka-spektroszkóp laborban alacsony energiájú magfizikával foglalkoznak. A típusában egyedülálló készülék homogén mágneses térben tereli félkörbe, gyűjti fókuszba, bontja fel az elektronokat, az eredményt fényképezőgéppel rögzítik. Úgynevezett konverzibilis koefficiens keresnek, mert a legfontosabb jelenségek ezen keresztül, ebben az adatban jelentkeznek. Mérési eredményeiket az atomkutatók tavalyi dubnai konferenciájának írásos anyagában tették közzé, orosz nyelven, de helyileg is publikálnak. A világgal ritmikus kapcsolatuk alakult ki, kutatóik száz külföldi folyóiratot böngésznek át naponta.

Szűnyogok csattogása

A másik jellegzetes laboratóriumban, a 700 kilovoltos Kasz-

szakirodalom a zárt kérdéseket tartja célravezetőbbnek. Én a nyitottakat. A véleményeltérés helyzetünk különbözőségéből eredhet.

A vizsgálatnak ugyan még előtte állok, ám máris tájékoztató tudom önöket a kutatási végeredményről. A szociológiai búvárkodás ugyanis ott és annyiban különbözik más, hasonlóan komoly és alapos honpolgári szorgoskodástól, hogy a lehetséges végeredményeket illetően eléggé szűkös a választék.

Önszociológiai ténykedésem föltehetőleg arra irányulna, hogy megállapítsam: tulajdonképpen milyen ember is vagyok én?

Íme, a végeredmény:

Részint

ilyen, részint olyan. Ez egy bizonyos szempontból jó, egy másiktól kevésbé. Esetleg rossz. Kétszer kettő az négyszer egy, és háromszor három mínusz öt az három plusz egy, ami viszont kettő a négyzetben, tehát négyzetgyök kettő.

A további következtetések levonása újabb, sok minden egyébre kiterjedő vizsgálatokat tenne szükségessé.

Miután ettől hatályosan eltekintettünk: szervusztok. És higgvétel el, azért ti se vagytok sokkal különbek a Deákné vásznánál.

kádgenerátor vezérlőhelyiségében távvezérlik a szomszédos terem óriás méretű generátorát. Az elemi részecskéket gyorsítják fel, hogy nagyobb legyen a becsapódásuk, ezáltal élesebben figyelhesék a kibocsátott alfa, béta, gamma sugarakat. A generátorhoz csak úgy juthatunk be, ha az ajtón gombnyomással leveszik a feszültséget: maguk a kutatók a szomszédos vezérlőteremből ablakon, távcsővel figyelik a kondenzátorokat. Munkaidőben 700 ezer volt feszültség vándorol idebenn, egyik „tapsiról” a másikra. Olykor előfordul, hogy szűnyog repül a nagyfeszültségű elektrodákra, s óriási csattanással vágódik a falhoz. Ilyenkor leállítják az üzemet, átjönnek, s a mennyezetről valósággal le kell vakarni az oktalán „idegen testet.”

Az Odra elbúcsúzik

Hogy mi történik a generátorteremben, csak a következő állomáson értjük meg igazán. Csiga-lépcsőn jutunk le a generátor alá, ahová a gyorsító csövek ütközés nélkül vezetik le az ionokat: itt végzik a magfizikai vizsgálatokat. A töltött részecskék csak vákuumban mozoghatnak, s a lég-üres teret körülbelül 4 méteres szakaszon biztosítják, amíg fentről ideérnek. Az ionok vékony, félig áteresztő lemezre, másfél négyzetcentiméteres aranyszínű testre, az úgynevezett céltárgyra csapódnak be: magreakciók keletkeznek, s a protonokat elvezetik, az alfa részecskéket, a neutronokat stb. pedig újabb készülékkel leszámojják. A magfizika két alapvető feladatát valószínűleg meg tehát, a vákuum-technikát és az elektronikát. Az impulzusokat aztán több tucatnyi kábelben vezetik fel a különböző helyiségekbe, ahol feldolgozzák. Az elmélet gyakorlati próbája történik itt, a hipotézisek, feltételezések igazát bizonyítják, vagy éppen hibáit keresik, tárják fel.

A fenti dolgozósobák egyikében lengyel gyártmányú lyukszalagos elektronikus számológép, az Odra 1013 búcsúzik a látogatótól. Csak az üdvözlő programot kell beletáplálni, máris betűzi le hibátlanul, udvariasan:

„adataim: 8192 szavas dob-memooriaaval, valamint 256 szavas ferit-memooriaaval rendelkezem. 1 maasodperc alatt 1600 db 12-jegyue szaamot tudok oesszeadni. aki beszeelni akar velem, annak meg kell tanulnia az een nyelve-men, a „moszt-1” programozaasi nyelven, s a feladatot ezen a nyelven kell velem koezoelni. jelenleg azt a feladatot kaptam...”

Veress
Miklós

MESE

I.

boldoggá lett páva
sétál csillagokban

sárgaréz a szárnya
csontja vasba roppan

tolla kör a körben
halál céltáblája

fészke összetörtén
sikongat utána

boldogsága szegyen
a fájdalom gögös

idegen hegységben
hullik kő a kőhöz

sete-suta szárnya
kőben összeroppan!

boldoggá lett páva
sétál csillagokban

II.

hétfőd
hétfejű virágfa

kedded
véresebb virága

szerda
hulló szederfürtöd

csúri haláloed
csütörtök

péncz gurul ki
péntekedből

szomorúság
szombatodból

vasárnapod
vas-szivárvány

vasárnapod
szörnyű sarkány

fújja heted
hét országba

támad hétfőd
hét tűzéből

támad
hétfejű virágfa

III.

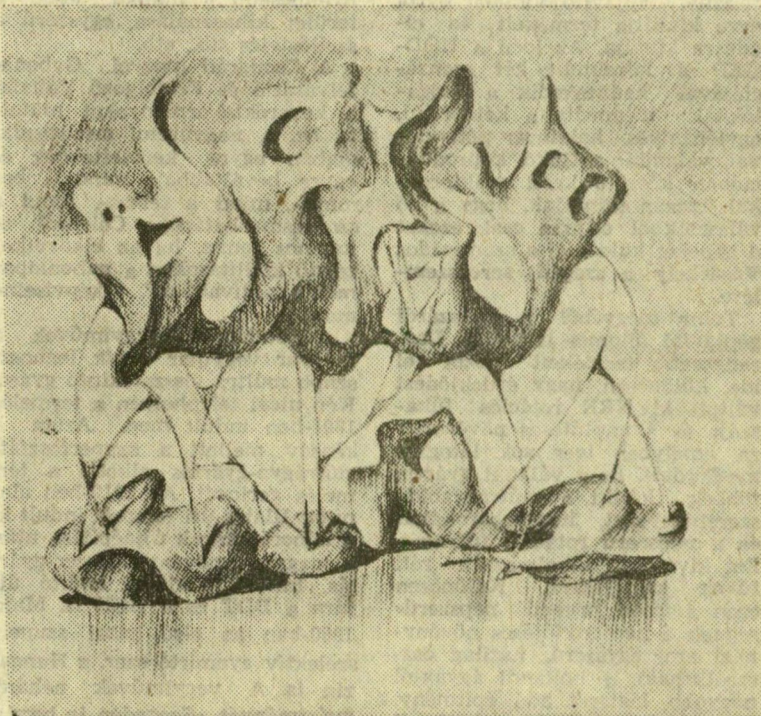
sétál két királylány
tűzágú erdőben
fekete királylány
meg a fehérarcú

ha az egyik fordul
szikla kivirágzik
ha a másik fordul
a folyó megindul

abból a folyóból
leszen három sarkány
rémül síkoltozik
két kevély királylány

ama fehérarcú
veszi holló tollát
fekete királylány
ölti hattyú képét

fekete tollakból
hullik reám három
a fehér tollakból
kihullik halálom

Kováts Margit

Madarak